

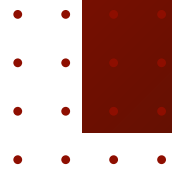
ЯК ДІЯТИ БІЗНЕСУ У ВИПАДКУ ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: ПОКРОКОВИЙ ПЛАН

Цей документ підготовлений з метою надання узагальненої інформації щодо дій бізнесу у разі пошкодження або знищення майна внаслідок збройної агресії. Усі наведені норми законодавства, посилання на процедури, судову практику та програми державної підтримки є чинними станом на дату його підготовки/публікації.

ЗА ПІДТРИМКИ

Вже четвертий рік українські підприємства стикаються з ризиками пошкодження майна й перешкодами у веденні господарської діяльності. Важливо заздалегідь знати, як діяти в таких випадках, щоб захистити свої права і отримати компенсацію за завдані збитки. Нижче наведено алгоритм дій – він допоможе зорієнтуватися в правових механізмах фіксації та відшкодування збитків.

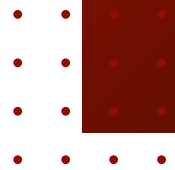
У національному правовому полі наразі доступні дві основні юридичні процедури, які доцільно застосовувати у разі пошкодження або знищення майна внаслідок війни:

- **Кримінальний процес** – домогтися визнання підприємства потерпілою стороною (отримати процесуальний статус потерпілого).
- **Господарський процес (для юридичних осіб) або цивільний процес (для фізичних осіб)** – отримати судові рішення про стягнення збитків з країни-агресора.

Міжнародні механізми (наприклад, Реєстр збитків) поки що не діють у повній мірі або є занадто дорогими для пересічного бізнесу. Застосування зазначених національних механізмів не виключає можливості скористатися міжнародними інструментами (репараціями через той же Реєстр збитків) у майбутньому. Метою національних процедур наразі є юридична фіксація факту збитків та їхнього розміру – це створить підґрунтя для потенційної компенсації в майбутньому.

ПРИКЛАД СИТУАЦІЇ:

Внаслідок ракетного удару зруйноване виробниче приміщення підприємства (при цьому загиблих немає). У такому випадку правоохоронні органи відкривають провадження: слідчий вносить в ЄДРДР (Єдиний державний реєстр досудових розслідувань) відомості про воєнний злочин за ч. 1 ст. 438 КК України («Порушення законів та звичаїв війни»). Розслідування цієї категорії злочинів підслідне СБУ (Службі безпеки України). Далі постраждалому бізнесу слід реалізувати свої права у кримінальному процесі та готуватися до подачі позову про відшкодування збитків.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС: ФІКСАЦІЯ ЗЛОЧИНУ ТА СТАТУС ПОТЕРПІЛОГО

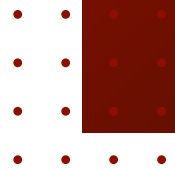
Мета: офіційно зафіксувати факт воєнного злочину і отримати статус потерпілої сторони в кримінальному провадженні. Це забезпечить доступ до матеріалів справи та інші процесуальні права, а також створить основу для подальшого стягнення збитків.

Кроки для підприємства (потерпілого):

- 1. Дізнатися номер кримінального провадження.** Зверніться до слідчого СБУ або іншого органу, який займається розслідуванням, щоб отримати номер кримінального провадження, відкритого за фактом пошкодження вашого майна. Якщо провадження ще не відкрито, подайте відповідну заяву про злочин (з описом події, місця, часу, характеру пошкоджень).
- 2. Подати заяву про визнання потерпілим.** Направте слідчому заяву з проханням визнати вашу компанію потерпілою стороною у цьому провадженні.
- 3. Отримати постанову слідчого.** Слідчий зобов'язаний протягом 3 днів розглянути заяву і винести постанову про визнання вас потерпілим у кримінальному провадженні. Після цього ви набуваєте офіційного статусу потерпілої особи.
- 4. Скористатися правами потерпілого.** З дня набуття статусу потерпілого ви отримуєте широкий спектр прав, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом (КПК). Зокрема, потерпілий має право подавати клопотання про проведення слідчих дій (наприклад, про допит свідків, залучення експертів, проведення експертиз, ознайомлення з матеріалами справи тощо). Активно користуйтеся цими правами, щоб максимально повно зібрати доказову базу злочину.

ВАЖЛИВО:

Переконайтеся, що у матеріалах кримінальної справи фігурує саме «російська федерація» як сторона, яка вчинила воєнний злочин, а не конкретний невстановлений військовослужбовець. Тобто підозрюваним у провадженні має бути держава-агресор. Це принципово для подальшого стягнення збитків з країни-агресора (в рамках окремого судового процесу про відшкодування шкоди).

ПОДАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Закон дозволяє потерпілому подати цивільний позов про відшкодування шкоди безпосередньо в межах кримінального провадження. Однак це є правом, а не обов'язком. Може бути ефективніше не чекати вироку в кримінальній справі а подати окремий позов в господарському або цивільному судочинстві (залежно від статусу позивача). Зверніть увагу: подати цивільний позов у кримінальному провадженні можливо лише після того, як конкретній особі буде оголошено підозру. Якщо підозрюваних поки немає (що типово для ситуації ракетного удару невстановленими особами), подача позову в рамках кримінальної справи буде передчасною. У такому разі правильніше скористатися окремим судовим провадженням для стягнення збитків (див. наступний розділ).

ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС: ПОЗОВ ДО КРАЇНИ-АГРЕСОРА ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ

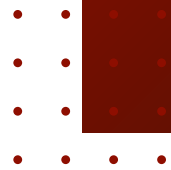
Мета: отримати рішення українського суду про стягнення завданих збитків з російської федерації як держави-агресора. Національне судове рішення дозволить зафіксувати суму збитків і в подальшому може бути пред'явлене для реального виконання (наприклад, за рахунок заморожених активів рф або через міжнародні механізми компенсації).

Хто може подати позов:

- Юридичні особи (підприємства) – подають позов до господарського суду.
- Фізичні особи (громадяни, ФОП) – подають позов до цивільного суду загальної юрисдикції.

У разі пошкодження нерухомого майна позов подається до суду за місцезнаходженням цього майна (територіальна підсудність визначається за адресою об'єкта).

Судовий імунітет росії: Українські суди наразі виходять з позиції, що російська федерація не має судового імунітету у справах про відшкодування шкоди, завданої їй збройною агресією. Це неодноразово підтверджував Верховний Суд (зокрема, у постановках від 14.04.2022 у справі № 308/9708/19 та від 18.05.2022 у справі № 760/17232/20-ц). Отже, національні суди приймають позови до росії і ухвалюють рішення на користь постраждалого бізнесу.

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАННЯ ПОЗОВУ:

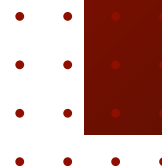
- **Звільнення від судового збору.** Позивачі у таких справах звільняються від сплати судового збору (на підставі п. 22 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» станом на дату підготовки матеріалу; перед застосуванням цієї норми рекомендуємо перевірити актуальну редакцію Закону).
- **Докази розміру збитків.** Ключове значення матиме документально підтверджений розмір завданої шкоди. Результати незалежної оцінки збитків (акт оцінки) можуть бути подані до суду як доказ суми збитків. Також доцільно клопотати про призначення судової експертизи для визначення розміру збитків – висновок експерта додатково підтвердить вашу оцінку.
- **Подальше виконання рішення.** Отримавши судові рішення про стягнення збитків з держави-агресора, ви офіційно зафіксуєте факт завдання шкоди та її грошову оцінку. Таке рішення стане в нагоді в майбутньому для фактичного стягнення коштів – зокрема, може бути пред'явлене для компенсації за рахунок заморожених російських активів або в рамках міжнародних механізмів (коли вони запрацюють).

Реєстр збитків (міжнародний механізм): У травні 2023 року Рада Європи створила Реєстр збитків як міжнародну організацію, що фіксуватиме дані про збитки, завдані агресією рф. Наразі цей реєстр лише наповнюється і механізм виплати компенсацій через нього не запущено, але робота триває. (Офіційна сторінка: rd4u.coe.int/uk/home).

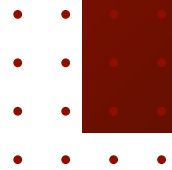
Наявність національного судового рішення на вашу користь у майбутньому може спростити отримання компенсації через міжнародні інструменти репарації.

ВИСНОВОК:

Національні правові механізми вже зараз дозволяють бізнесу задокументувати збитки та ініціювати процес їх компенсації в судовому порядку. Отримання статусу потерпілого у кримінальному провадженні, проведення оцінки збитків та судові рішення про їх стягнення – це важливі кроки на шляху до реального відшкодування. Далі необхідно подбати про правильне документування доказів та виконання обов'язкових формальностей, що розглядаються в наступних розділах.

ОЦІНКА ТА ДОКУМЕНТАЦІЯ ЗБИТКІВ (ДОКАЗОВА БАЗА)

ЗАВДАННЯ:

Зібрати переконливу доказову базу завданої шкоди та точно визначити суму збитків. Це включає фіксацію пошкоджень, збір документів про майно, проведення незалежної оцінки вартості втрат тощо. Грамотне документування збитків потрібне як для успішного судового розгляду, так і для можливого отримання компенсацій в майбутньому (через страхові виплати, державні програми чи репарації).

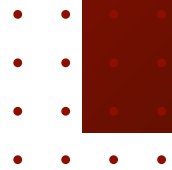
НЕОБХІДНІ ДІЇ ОДРАЗУ ПІСЛЯ ІНЦИДЕНТУ:

Фото- та відеофіксація місця події. Здійсніть детальну фотозйомку та відеозйомку усіх пошкоджень одразу після події, до початку прибирання чи ремонту. Фотографії та відео мають чітко відображати масштаби руйнувань. (Детальні рекомендації щодо фото/відео – нижче.)

Опис та інвентаризація пошкодженого майна. Складіть перелік усього майна, що постраждало або знищене, із деталізованим описом кожного об'єкта. Вкажіть характеристики (модель, рік випуску, технічні параметри тощо) та орієнтовну вартість до пошкодження. Підготуйте документи про право власності чи користування для кожної одиниці майна (наприклад, правовстановлюючі документи на будівлі й обладнання, договори, витяги з реєстрів, технічні паспорти, акти тощо).

Зафіксуйте обставини події. Запишіть точну дату і час інциденту, адреси та координати місця. Опишіть подію (ракетний чи артилерійський обстріл, пожежа через попадання уламку тощо). Зберіть підтвердження причин пошкодження: за можливості, зробіть фото/опис фрагментів боєприпасів, вирв від вибухів або інших слідів бойових дій. Залучіть свідків події і запишіть їхні контактні дані чи письмові пояснення. Ці обставини важливо зафіксувати, щоб довести причинно-наслідковий зв'язок між воєнними діями і завданими збитками.

Незалежна оцінка збитків. Запросіть сертифікованого оцінювача майна для проведення оцінки завданої шкоди. Експерт огляне пошкоджене майно, проаналізує документи та складе акт оцінки збитків. Цей акт стане ключовим документом для підтвердження суми ваших втрат у суді. (Нижче описано методику розрахунку збитків, якою керуються оцінювачі).

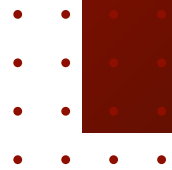
МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЗБИТКІВ:

В Україні затверджено спеціальну методику визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям всіх форм власності внаслідок знищення або пошкодження їхнього майна у зв'язку з агресією РФ (а також методику визначення упущеної вигоди через неможливість провадити господарську діяльність)[1].

Згідно з цією методикою:

- **Структура збитків.** Загальна шкода поділяється на реальні збитки та упущену вигоду.
- **Реальні збитки** – прямі втрати внаслідок пошкодження, втрати або знищення майна. Їхній розмір визначається як різниця між вартістю об'єкта до та після нанесення шкоди. Тобто фактично це вартість ремонту або заміни майна, або різниця в ринковій ціні через пошкодження.
- **Упущена вигода** – неотриманий прибуток, який міг би одержати власник (балансоутримувач, користувач) майна, якби майно не було пошкоджене чи знищене. Розраховується за певний період на основі фінансових показників підприємства. Примітка: якщо підприємство було збитковим у 2020–2021 роках, упущена вигода для нього не визначається (тобто вважається, що воно й так не отримувало б прибутку).
- **Вихідні дані для оцінки реальних збитків.** Оцінювач використовує документи, що підтверджують характеристики і вартість майна, а також акти обстеження пошкоджень. Зокрема, враховуються:
- **Правовстановлюючі документи на пошкоджене майно** (свідоцтва про право власності, договори купівлі-продажу, витяги з державних реєстрів речових прав, технічні паспорти, державні акти на землю, договори оренди тощо).
- **Експертні висновки комісій з обстеження:** акти обстеження пошкоджених і/або знищених об'єктів, складені відповідними комісіями (зокрема, комісіями при військових адміністраціях або місцевих органах влади).
- **Фото- та відеоматеріали з місця події,** що підтверджують факти пошкодження або руйнування майна (фото до і після інциденту – якщо фото об'єкта до пошкодження наявні).

[1] Методика визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, затверджена спільним наказом Мінекономіки та Фонду держмайна №3904/1223 від 18.10.2022 (зі змінами).

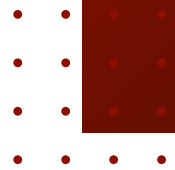
МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЗБИТКІВ (ПРОДОВЖЕННЯ):

- **Проектно-кошторисна документація на відновлення майна** – якщо вона є. Наприклад, зведений кошторисний розрахунок ремонтних робіт, локальні кошториси на відбудову тощо.
- **Довідки про ремонти.** Документи, що підтверджують дату останнього капітального ремонту об'єкта до моменту пошкодження та вартість проведеного ремонту (якщо такі ремонти проводилися).
- **Інші документи.** Усе, що може стати в пригоді для обґрунтування вартості майна і витрат на його відновлення.
- **Інформаційні джерела для оцінки збитків.** Окрім документів від самого підприємства, оцінювач може використовувати публічні й технічні джерела інформації: дані дистанційного зондування Землі (супутникові знімки до/після, аерофотозйомка), аналітику із соціальних мереж (наприклад, фото руйнувань, що публікували очевидці), офіційні звіти та повідомлення, іншу публічну інформацію про подію. Усі ці дані допомагають підтвердити факт руйнування та оцінити масштаби збитків.

Примітка щодо страхування майна:

Якщо ваше майно було застраховане від воєнних ризиків, обов'язково повідомте страховій компанії про настання страхового випадку і з'ясуйте умови виплати. Перевірте, чи покриває страховка весь розмір збитків, яку суму франшизи встановлено та які документи необхідно надати страховикам для отримання виплати. Зазвичай страхова вимагатиме ті самі докази, що й суд (фото, акти, довідки від ДСНС чи військових адміністрацій про подію тощо).

Майте на увазі: будь-яке страхове відшкодування, яке ви реально отримаєте від страхової, зменшить на цю суму ваші реальні збитки, заявлені до стягнення з країни-агресора. (Не можна двічі отримати компенсацію за одні й ті самі втрати.)

РЕКОМЕНДАЦІЇ З ФОТО- ТА ВІДЕОФІКСАЦІЇ ПОШКОДЖЕНЬ

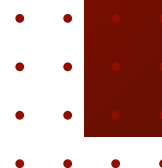
Правильна фото- та відеофіксація доказів дуже допоможе під час розслідування, судового розгляду та спілкування зі страховиками.

Дотримуйтесь таких порад:

- **Фіксуйте наслідки одразу після події**, доки об'єкт не переміщували, не прибирали уламки і не розпочали ремонт.
- **Геолокація і час:** для відео увімкніть на смартфоні геолокацію (координати зберезяться у метаданих файлу). У налаштуваннях камери увімкніть відображення дати і часу на фото, якщо це можливо.
- **Якість зйомки:** знімайте при хорошому освітленні, щоб усі деталі пошкоджень були чітко видимі.
- **Збереження файлів:** зберігайте оригінали фото- та відеофайлів. Не обмежуйтеся копіями, надісланими в месенджери (ті стискають якість). Не редагуйте зображення (щоб не виникло сумнівів у їх автентичності).
- **Резервне копіювання:** зробіть резервні копії медіафайлів – скопіюйте їх у хмарне сховище або на зовнішній носій. Втрата цих даних може означати втрату важливих доказів.

Фотофіксація (що фотографувати):

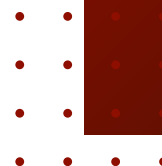
- **Оглядові фото:** загальні плани з різних ракурсів, щоб було зрозуміло розташування пошкодженого майна в контексті (будівля цілком, цех повністю, кімната повністю тощо).
- **Детальні фото:** крупним планом кожен пошкоджену деталь – розбиті вікна, зруйновані стіни, пошкоджене обладнання, меблі та інше.
- **Контекст з датою:** для підтвердження часу зйомки помістіть в кадр аркуш паперу з поточною датою або покажіть на фото екран телефону з датою/часом поруч із пошкодженнями.
- **Прив'язка до місця:** зафіксуйте на фото характерні об'єкти, які дозволяють ідентифікувати локацію. Наприклад, сфотографуйте фасад з адресною табличкою, вивіску підприємства, сусідні добре відомі будівлі чи об'єкти інфраструктури. Це підтвердить, що фото зроблені саме на вашому об'єкті.

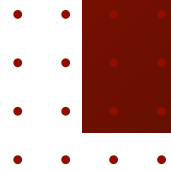
РЕКОМЕНДАЦІЇ З ФОТО- ТА ВІДЕОФІКСАЦІЇ ПОШКОДЖЕНЬ (ПРОДОВЖЕННЯ)

Відеофіксація:

- **Знімайте все одним безперервним кадром** (не монтуйте декілька фрагментів), щоб у сторонньої особи не виникло сумнівів щодо автентичності відео.
- **Початок відео – ззовні:** розпочніть зйомку з загального плану будівлі та навколишньої території. На відео чітко зафіксуйте адресу: зніміть зовнішній вигляд будинку, номер будинку, назву вулиці (наприклад, вивіску або табличку). Це допоможе прив'язати відео до місця.
- **Далі – всередину:** продовжуйте без пауз і переривань, зайшовши всередину приміщень, щоб показати внутрішні пошкодження.
- **Коментуйте подію на відео:** під час зйомки вголос назвіть дату і приблизний час, адресу об'єкта, опишіть характер пошкоджень, представтеся (назвіть своє ім'я та роль, наприклад директор). Такий коментар додасть відео доказової цінності та достовірності.
- **Фокус на деталях:** підходьте камерою близько до найбільш суттєвих руйнувань, робіть зум-наближення на тріщини, уламки, сліди вибуху тощо. Це покаже масштаби збитків детально.

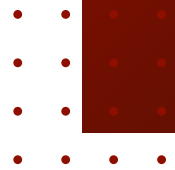
ПОДАТКОВІ НАСЛІДКИ ТА ОБЛІК ЗНИЩЕНОГО МАЙНА

Пошкодження або знищення майна підприємства тягне не лише матеріальні втрати, а й вимагає виконання певних дій для податкового та бухгалтерського обліку. Коректне документування випадку з точки зору податкових вимог збереже вам час і допоможе при можливих перевірках. Необхідно зробити наступне:

- **Повідомити податкову про втрату документів (за потреби).** Якщо внаслідок бойових дій знищено первинні документи чи інші документи, пов'язані зі сплатою податків, діють особливі правила повідомлення податкових органів:
- **Якщо ваше підприємство знаходиться на території активних бойових дій або окупованій території,** скористайтеся п.п. 69.28 підрозд. 10 розд. XX Податкового кодексу: подайте до податкової повідомлення про знищення документів.
- **Якщо підприємство в іншому регіоні України (де бойових дій немає),** діє норма п. 44.5 Податкового кодексу: ви зобов'язані протягом 5 робочих днів з моменту втрати документів письмово повідомити податкову інспекцію за місцем вашої реєстрації про факт знищення документації.
- **Відновити документацію.** Після подання повідомлення у вас є 90 календарних днів, щоб відновити втрачені документи (відновити облік, зробити дублікатні примірники накладних, актів, відновити архівні копії тощо). Подбайте, щоб на кінець цього строку необхідні для перевірки документи знову були в наявності.
- **Інвентаризація та списання знищених активів.** Проведіть позачергову інвентаризацію майна після інциденту. Зафіксуйте в акті інвентаризації всі втрати (що і в якій кількості знищено або стало непридатним). На підставі зібраної доказової бази оформіть списання знищених активів у бухгалтерському обліку. Таке списання має бути документально підтверджено актами, довідками, висновками, фото тощо – усім, що було зібрано при документуванні збитків. В бухгалтерських проведеннях відобразіть суму втрат. Це необхідно для того, щоб у фінансовій звітності збитки були належним чином показані, а також для подальшого врахування таких втрат з точки зору оподаткування (збитки від надзвичайних подій).
- **Зберігання документів для перевірки.** Усі документи, на підставі яких ви списали знищене майно і відобразили збитки, зберігайте у належному порядку. Податкова може провести перевірку правильності списання таких активів. Строки давності для перевірок за воєнний період наразі зупинені, але після війни інспектори можуть повернутися до цих питань. Тому зберігайте акти, довідки, фото, експертні висновки, накази про списання тощо не менше 3 років після закінчення воєнного стану (або довше, якщо буде продовжено спецстроки).

ВАРІАНТИ ДІЙ РОБОТОДАВЦЯ, ЯКЩО ПІДПРИЄМСТВО ПОШКОДЖЕНО

Якщо внаслідок обстрілів чи інших бойових дій робочі приміщення підприємства зруйновані або серйозно пошкоджені, виникає питання щодо подальших дій із працівниками.

ПРОБЛЕМА:

Місце роботи недоступне, виробничий процес зупинився, а строки відновлення роботи невідомі. Трудове законодавство в умовах воєнного стану передбачає кілька правових механізмів, які може застосувати роботодавець для врегулювання ситуації з трудовими відносинами без порушення прав працівників.

Нижче розглянемо п'ять законних варіантів (можна комбінувати декілька заходів одночасно для різних категорій працівників):

1. ОФОРМЛЕННЯ ПРОСТОЮ (СТ. 113 КЗПП)

Суть механізму: Простій – це тимчасове повне або часткове зупинення роботи, не з вини працівників. Воєнні дії, знищення виробничих приміщень чи відсутність можливості забезпечити робочий процес є законними підставами для оголошення простою.

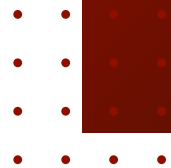
Ключові особливості:

- Працівники не виконують роботу, але залишаються в трудових відносинах (їх не звільняють).
- Роботодавець зобов'язаний виплачувати їм під час простою не менше 2/3 окладу (тарифної ставки).
- Простій можна оголосити як для всього підприємства, так і для окремих підрозділів чи навіть конкретних працівників (якщо частина може працювати, а частина ні).

Процедура впровадження простою:

1. Зафіксувати факт неможливості роботи. Скласти акт чи службову записку про те, що через руйнування приміщень підприємство не функціонує. Додайте фото пошкоджень, довідки від компетентних органів тощо для підтвердження причин простою.

2. Видати наказ про простій. Керівник видає наказ (розпорядження) про оголошення простою. У наказі зазначається причина простою (наприклад, «у зв'язку з бойовими діями та руйнуванням виробничих приміщень»), дата початку простою та перелік працівників, яких він стосується (або структурних підрозділів).

Процедура впровадження простою (продовження):

3. Ознайомити працівників. Доведіть зміст наказу до відома всіх працівників, яких це стосується. Бажано отримати від них підпис про ознайомлення. В умовах воєнного стану допустимо також ознайомлення засобами електронного зв'язку (наприклад, розсилання наказу на корпоративні електронні скриньки з фіксацією отримання).

Варто врахувати, що режим простою зберігає трудові відносини штат до моменту відновлення роботи, уникнувши звільнень. При цьому фінансове навантаження на роботодавця зменшується (зарплата 2/3 окладу замість повної).

2. ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ (СТ. 60-2 КЗПП)

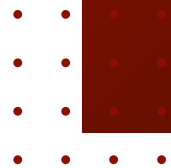
Суть механізму: Якщо характер роботи працівників це дозволяє, роботодавець може перевести їх на дистанційну (віддалену) роботу – тобто працювання поза стаціонарним робочим місцем, за місцем проживання працівника або в іншому безпечному місці.

Ключові умови:

- Робота працівника повинна за своїм характером дозволяти дистанційне виконання (наприклад, офісні співробітники, бухгалтери, HR, IT-фахівці, частина менеджменту тощо). Якщо ж людина працювала на виробничому обладнанні, яке знищено, – їй дистанційна робота не підходить.
- Заробітна плата виплачується в повному обсязі, оскільки працівник продовжує працювати (тільки місце роботи змінилося).
- Роботодавець за можливості має забезпечити працівників необхідними засобами для роботи або надати компенсацію за використання їхнього особистого обладнання/інтернету (якщо це обумовлено внутрішніми положеннями).

Процедура запровадження дистанційної роботи:

1. Визначити, кого можна перевести на дистанційну. Проаналізуйте всі наявні посади і вирішіть, які функції можуть виконуватися поза офісом. Можливо, частину працівників (наприклад, адміністративний персонал) ви одразу переведете на віддалений режим.

Процедура запровадження дистанційної роботи (продовження):

2. Видати наказ про дистанційну роботу. У наказі слід зазначити, що з певної дати такі-то працівники переводяться на дистанційний режим роботи. Також пропишіть основні умови: режим роботи (графік), як відбувається комунікація, подання звітів, виконання завдань, хто забезпечує обладнання тощо.

3. Довести умови до відома працівників. Ознайомте працівників з наказом та новими правилами роботи (під підпис або електронно). Роз'ясніть, як буде здійснюватися взаємодія: наприклад, щоденні онлайн-наради, звіти на пошту, години доступності на зв'язку тощо.

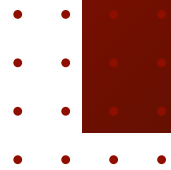
Перевага: дистанційна робота дозволяє продовжити діяльність підприємства навіть за відсутності офісу чи виробничих приміщень. Працівники залишаються продуктивними, підприємство виконує зобов'язання перед клієнтами, і при цьому уникається простої.

3. ПЕРЕВЕДЕННЯ ПРАЦІВНИКА НА ІНШУ РОБОТУ (ЗА ЗГОДОЮ)

Суть механізму: Якщо основне місце роботи працівника знищене або недоступне, працівника можна перевести на іншу роботу – тимчасово або постійно, за його згодою.

Ключові особливості:

- Переведення можливе тільки за письмовою згодою працівника. Примусово змінити істотні умови праці не можна, але в умовах війни працівники часто самі погоджуються, аби зберегти роботу.
- Нове місце роботи може бути в межах того самого підприємства (інший підрозділ, інша посада) або в іншого роботодавця (наприклад, тимчасове переведення на підприємство-партнер чи в філію в іншому місті).
- Переведення можливе на вакантну посаду або за строковим трудовим договором для заміщення тимчасово відсутнього працівника в іншому підрозділі/філії.

3. ПЕРЕВЕДЕННЯ ПРАЦІВНИКА НА ІНШУ РОБОТУ (ЗА ЗГОДОЮ) (ПРОДОВЖЕННЯ)

Процедура переведення:

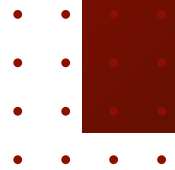
1. Проаналізувати можливі варіанти. Керівництво має визначити, чи є в компанії або пов'язаних структурах робота, яку може виконувати працівник з потрібною кваліфікацією. Розгляньте різні варіанти: інший відділ, інша посада, робота в іншому місті тощо.
2. Отримати згоду працівника. Обговоріть з працівником запропонований варіант: яка посада, які обов'язки, на який період (якщо тимчасово), які умови оплати. Якщо працівник погоджується, він пише заяву або ставить підпис на наказі про переведення, підтверджуючи свою згоду.
3. Оформити наказ про переведення. Видається наказ, де зазначаються нова посада (або новий роботодавець, якщо це міжюридичне переведення), дата початку роботи, тривалість (якщо тимчасово) та інші умови.

Перевага: правильне переведення дозволяє зберегти зайнятість працівника і водночас мінімізувати простої. Роботодавець не втрачає цінного кадра, працівник отримує можливість продовжувати працювати і заробляти, навіть якщо його колишнє робоче місце зруйноване.

4. НАДАННЯ ВІДПУСТКИ ПРАЦІВНИКАМ (ОПЛАЧУВАНОЇ АБО БЕЗ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗАРПЛАТИ)

Суть механізму: Ще один спосіб тимчасово «перекрити» період, поки підприємство не працює, – відправити працівників у відпустки (як оплачувані, так і за свій рахунок). Можливі варіанти:

- **Щорічна оплачувана відпустка.** Працівник може використати належні йому дні щорічної відпустки (як за затвердженим графіком, так і поза графіком – за домовленістю).
- **Інші оплачувані відпустки, передбачені КЗпП.** Наприклад, додаткова відпустка «на дітей», навчальна відпустка тощо, якщо є підстави.
- **Відпустка без збереження заробітної плати (за свій рахунок) на період воєнного стану.** Ст. 12 Закону № 2136-IX дозволяє у період дії воєнного стану за угодою сторін встановлювати відпустку без з/п будь-якої тривалості (обмеження 15 днів не діє).

4. НАДАННЯ ВІДПУСТКИ ПРАЦІВНИКАМ (ОПЛАЧУВАНОЇ АБО БЕЗ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗАРПЛАТИ) (ПРОДОВЖЕННЯ)

Особливості застосування:

- Відправлення у відпустку, особливо без збереження зарплати, здійснюється виключно за бажанням працівника. Тобто ініціатива має виходити від самого працівника (заява працівника є обов'язковою). Примусово відправити у відпустку без оплати роботодавець не може.
- Якщо працівник не хоче або не може піти у відпустку, варто розглянути інші механізми (простій або призупинення договору).

Перевага: відпустка (у т.ч. безоплатна) не розриває трудового договору і на іде нарахування простою. Працівник фактично тимчасово не працює, але й не звільнений; роботодавець не несе витрат на зарплату (якщо це відпустка за свій рахунок), або несе мінімальні витрати (якщо це щорічна відпустка, що і так передбачена бюджетом).

5. ПРИЗУПИНЕННЯ ДІЇ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ (СТ. 13 ЗАКОНУ №2136-ІХ)

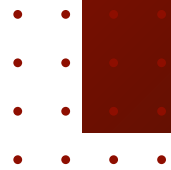
Суть механізму: Призупинення трудового договору – це тимчасове припинення обов'язку роботодавця надавати роботу і обов'язку працівника її виконувати. Запроваджено як екстрений захід на період війни, коли робота об'єктивно не може надаватися.

Коли застосовується: призупинення можливе, якщо підприємство фізично не може функціонувати внаслідок бойових дій. Типові випадки:

- Підприємство повністю зруйноване або настільки пошкоджене, що роботу продовжувати неможливо.
- Доступу до робочих місць немає (територія окупована, перекрита, небезпечна).
- Відновлення роботи неможливе або строки невідомі. Тобто у найближчій перспективі діяльність не відновиться.

Важливі моменти:

- Призупинення трудового договору не є звільненням. Працівник залишається у штаті, але тимчасово ані не працює, ані не отримує зарплату.
- Оплата праці: на час призупинення роботодавець не виплачує заробітну плату. Однак закон встановлює, що компенсацію невиключеної зарплати та ЄСВ в майбутньому має здійснити держава-агресор (російська федерація). Тобто, по суті, ці суми визнаються боргом росії перед працівником і роботодавцем, який сплатив ЄСВ.
- Призупинення оформлюється наказом і триває до моменту, коли роботу можна відновити або до завершення воєнного стану.

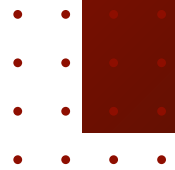
5. ПРИЗУПИНЕННЯ ДІЇ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ (СТ. 13 ЗАКОНУ №2136-IX) (ПРОДОВЖЕННЯ)

Процедура призупинення трудових договорів:

1. Підготовка підстав. Зберіть докази того, що роботу надавати неможливо: акт руйнування, фото розбитих приміщень, лист від військової адміністрації про небезпеку роботи на цій території тощо.
2. Наказ про призупинення. Видайте наказ, в якому перерахуйте трудові договори (посади і ПІБ працівників), дію яких призупиняєте, та підстави – наприклад, «у зв'язку з неможливістю забезпечити працівників роботою через знищення виробничих потужностей внаслідок бойових дій». Зазначте дату початку призупинення (і окремо потім наказом поновите дію договорів, коли це стане можливим).
3. Повідомлення працівників. Доведіть наказ до відома працівників (будь-яким доступним способом – електронною поштою, месенджером, телефоном, особисто тощо). Бажано отримати підтвердження, що працівник поінформований.

Перевага: призупинення договорів дає можливість зберегти кадровий склад підприємства, уникнути звільнень, але при цьому не виплачувати зарплату за той період, поки діяльність фактично неможлива. Це полегшує фінансовий тягар на бізнес у критичний час, а працівникам гарантує можливість повернутися на роботу, щойно її відновлення стане можливим.

ДЕРЖАВНІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ (ВІДНОВЛЕННЯ ТА КОМПЕНСАЦІЇ)

Держава запровадила або планує запровадити кілька програм, що мають допомогти підприємствам, постраждалим від війни, відновити діяльність та компенсувати втрати.

Нижче ключові з таких програм і ініціатив:

ГРАНТИ НА ВІДНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА (ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА, ПОСТАНОВА КМУ №813 ВІД 7 ЛИПНЯ 2025)

Ціль програми: допомогти підприємствам, що постраждали від бойових дій, відбудувати зруйновані виробничі потужності або модернізувати обладнання.

Розмір підтримки: можна отримати до 16 млн грн гранту на закупівлю нового обладнання, відновлення виробничих приміщень, модернізацію технологічних процесів тощо.

Умови використання коштів: підприємство має подати бізнес-план відновлення/модернізації. Грант є безповоротним, якщо отримані кошти використані за призначенням і бізнес-план виконано (інакше доведеться повернути).

ПОДАТКОВІ ТА МИТНІ СТИМУЛИ ДЛЯ ІНВЕСТИЦІЙ (ЗАПЛАНОВАНІ, ЗАКОНОПРОЄКТИ №13414 ТА №13415, ОЧІКУЮТЬСЯ З 2026 Р.)

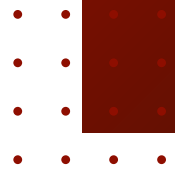
Суть ініціативи: якщо законопроекти будуть ухвалені, з 2026 року має запрацювати масштабна система стимулів для бізнесів, які інвестують у відновлення промисловості України.

Передбачені пільги: звільнення від податку на прибуток (для підприємств, у яких 90% доходу – від власної переробленої продукції); звільнення від ПДВ та мита при ввезенні нового обладнання для виробництва; земельні пільги від місцевої влади для розміщення нових виробничих об'єктів.

Компенсація інвестицій: частину капіталовкладень державою буде компенсовано. Відсоток компенсації залежатиме від обсягу інвестицій:

- інвестиції від 100 тис. до 1 млн євро – компенсація до 70% від суми;
- 1 – 20 млн євро – до 50% компенсації;
- 20 – 50 млн євро – до 30%.

Цільова аудиторія: ці стимули розраховані на середні та великі підприємства, які планують відбудову, розширення чи створення нових виробництв в Україні.

СТРАХОВА ПІДТРИМКА ЧЕРЕЗ ЕКА (ЕКСПОРТНО-КРЕДИТНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ)

Постанова КМУ від 28 листопада 2025 р. № 1541, вступає в силу з 01.01.2026. Основну інформацію про умови зазначено на [сайті Мінекономіки](#).

Що компенсується: держава через ЕКА впровадила механізм страхового відшкодування воєнних збитків бізнесу. За цією програмою ЕКА компенсує до 10 млн грн за пошкоджене або знищене майно підприємства.

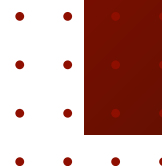
Хто може скористатися: підприємства, що знаходяться у зонах підвищеного ризику бойових дій (прифронтові території, регіони, які обстрілюються), а також експортери та виробники стратегічної продукції, які мають потенціал для післявоєнного відновлення.

Перевага: ця програма дозволяє отримати реальні кошти значно швидше, ніж міжнародні репараційні процеси. По суті, це страхування воєнних ризиків з державною підтримкою – бізнес швидко отримує часткову компенсацію і може спрямувати її на відновлення, не чекаючи років судових тяганин.

РЕКОМЕНДАЦІЯ ЩОДО ІННОВАЦІЙНОЇ ТА СТАЛОЇ ВІДБУДОВИ

Під час планування відновлення пошкоджених виробничих чи офісних потужностей варто орієнтуватися не лише на відновлення стану «як було», а на створення більш сучасної, інноваційної, енергоефективної та стійкої інфраструктури.

Чим більше проєкт відповідає принципам сталої відбудови — підвищеної енергоефективності, цифровізації процесів, екологічності, використання сучасних матеріалів та технологій, — тим вищі шанси на отримання державної підтримки або компенсацій. Це також підвищує привабливість проєкту для міжнародних донорів, фінансових інституцій та партнерів, які дедалі частіше обирають для фінансування саме ті проєкти, що відповідають принципам Build Back Better, ESG-підходам та пріоритетам сталого розвитку. Такий підхід дозволяє не лише відновити потужності, але й зміцнити конкурентоспроможність підприємства, скоротити майбутні операційні витрати й адаптуватися до сучасних глобальних стандартів.

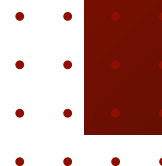
ЩО ПІДГОТУВАТИ ЗАЗДАЛЕГІДЬ (ЧЕКЛІСТ ДЛЯ КЕРІВНИКА)

ЩО ПІДГОТУВАТИ ЗАЗДАЛЕГІДЬ (ЧЕКЛІСТ ДЛЯ КЕРІВНИКА)

Нижче узагальнено ключові завдання і документи, які варто підготувати заздалегідь, до того як сталася надзвичайна подія. Такий проактивний підхід полегшить ваші дії у разі пошкодження майна і прискорить отримання компенсацій:

- **Документи на майно.** Перевірте, що у вас в наявності і в порядку правовстановлюючі документи на всі основні активи: будівлі, споруди, обладнання, товарно-матеріальні цінності, транспорт, земельні ділянки тощо. Заздалегідь отримайте необхідні витяги з реєстрів, виготовте дублікати документів, якщо оригінали старі чи можуть бути втрачені.
- **Регулярна інвентаризація активів.** Проводьте інвентаризацію майна не лише раз на рік для фінзвітності, а й додатково в особливих випадках. Актуальний перелік майна з описом його стану і вартості стане базою для оцінки збитків. Документуйте результати інвентаризацій (акти, відомості).
- **Фото-відео архів стану майна (до пошкодження).** Створіть і підтримуйте актуальний архів фотографій та відео ваших основних об'єктів і цінного майна в їхньому нормальному стані. Це можуть бути фото офісів, цехів, обладнання, складів з товаром, зроблені до війни або в спокійний час. Зафіксуйте вигляд кожного об'єкта, серійні номери техніки, внутрішнє оздоблення приміщень тощо. Такі «мирні» фото до пошкоджень потім можна буде порівняти з фото після, щоб наочно показати масштаби руйнувань і вартість втраченого.
- **Фінансова та бухгалтерська документація.** Подбайте, щоб у вас були збережені баланси, фінансові звіти, реєстри бухгалтерського обліку за останні роки. Вони знадобляться для розрахунку упущеної вигоди, підтвердження фінансового стану до інциденту. Дублюйте важливі електронні дані (бухоблік, реєстри товарно-матеріальних цінностей) на хмарні сервери або зовнішні носії на випадок знищення офісної техніки.
- **Страхування майна.** Розгляньте можливість застрахувати основні фонди від воєнних ризиків. Якщо це фінансово доступно і страховий ринок пропонує такі поліси, страхівка може стати суттєвою підтримкою. Навіть часткове страхове покриття зменшить ваші збитки. Перевірте діючі договори страхування: можливо, має сенс додати ризики воєнних дій (якщо страховик це пропонує).
- **План безперервності бізнесу.** Майте внутрішній план дій на випадок надзвичайної ситуації. Наприклад, визначте заздалегідь, чи зможуть окремі команди працювати дистанційно, чи є резервний офіс або склад в іншому регіоні, як будете відновлювати ІТ-системи, де дублюються важливі дані. Чіткий план дозволить швидше адаптуватися і зберегти бізнес-операції навіть у випадку руйнування основних фондів.
- **Зберігайте критично важливі документи та ноу-хау у хмарних сховищах.** Окрім фізичного захисту активів, надзвичайно важливо забезпечити цифрову безпеку та дублювання ключових корпоративних матеріалів. Зберігайте в захищених хмарних сховищах копії всіх важливих документів, у тому числі: внутрішні політики, технічні креслення та лекала, шаблони виробництва, технологічні карти, інструкції та мануали, документи, що підтверджують авторські права та ноу-хау. У разі знищення або пошкодження фізичних носіїв саме ці цифрові резерви дозволяють швидко відновити роботу, відтворити виробничі процеси та підтвердити права на інтелектуальні активи. Хмарні сховища допомагають зберегти безперервність бізнесу і суттєво скорочують час на відновлення діяльності.

Завчасна підготовка до можливих ризиків — це вклад у стійкість вашого бізнесу. Сподіваємося, що ці рекомендації ніколи не знадобляться вам на практиці, але маючи їх під рукою, ви будете готові діяти впевнено і правильно навіть у найкритичнішій ситуації.

Цей документ підготовлений з метою надання узагальненої інформації щодо дій бізнесу у разі пошкодження або знищення майна внаслідок збройної агресії. Усі наведені норми законодавства, посилання на процедури, судову практику та програми державної підтримки є чинними станом на дату його підготовки/публікації.

Українське законодавство у сфері воєнного стану, оподаткування, трудових відносин, кримінального процесу та компенсації збитків динамічно змінюється, як і умови державних та міжнародних програм. Тому окремі норми, строки, процедури або посилання можуть бути змінені, доповнені або втратити актуальність після публікації цього документа.

Інформація не є юридичною консультацією та не може розглядатися як остаточний правовий висновок. Перед ухваленням будь-яких рішень, здійсненням юридично значущих дій або поданням документів радимо звернутися за індивідуальною консультацією до кваліфікованого фахівця та перевірити актуальність відповідного законодавства і нормативних актів.